

Vlaams
Parlement

stuk **2487** (2013-2014) – Nr. 1
ingediend op 7 maart 2014 (2013-2014)

Voorstel van resolutie

van de heren Karim Van Overmeire, Ward Kennes, Sas van Rouveroi,
Luckas Van Der Taelen en Boudewijn Bouckaert

betreffende de tweehonderdste verjaardag
van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden
en de herdenking van de verwezenlijkingen van Willem I

TOELICHTING

1. Historische context

Na de nederlaag van Napoleon in 1814 en 1815 beslisten de grote Europese mogendheden om de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden opnieuw samen te voegen. De koningskroon van dat ‘Verenigd Koninkrijk der Nederlanden’ werd aangeboden aan Willem I van Oranje-Nassau, de zoon van de in 1795 voor de Fransen gevluchte laatste stadhouder. Daarmee kwam er een einde aan een scheiding die meer dan twee eeuwen geduurd had. De opstand van Willem van Oranje tegen de Spanjaarden had immers geleid tot een onafhankelijke ‘Republiek der Zeven Verenigde Provinciën’ in het Noorden, terwijl de Zuidelijke Nederlanden Spaans bleven en later Oostenrijks bezit werden. Het idee van een hereniging was niet nieuw. Na de Brabantse Omwenteling tegen de Oostenrijkers (1789-1790) was Hendrik Van der Noot, een van de leiders van de opstand, naar Den Haag gereisd om aan het Huis van Oranje het stadhouderschap over de Zuidelijke Provincies aan te bieden.

Koning Willem I werd met grote problemen geconfronteerd. Zowel de Noordelijke als de Zuidelijke Nederlanden waren door de revolutionaire en napoleontische oorlogen geruïneerd. In het Zuiden berustte de macht nog grotendeels bij de grondbezittende adel. De beginnende industrialisatie leidde soms tot zeer hoge werkloosheid en schrijnende armoede. De katholieke kerk vormde een bijzonder sterke macht en was zeer conservatief in haar opvattingen. In het Zuiden had de Franse taal een sterke positie verworven en ook in Vlaanderen waren de toonaangevende kringen sterk verfranst.

Het Noorden had een heel andere ontwikkeling achter de rug. De Republiek had in de 17e eeuw op economisch, cultureel en wetenschappelijk gebied een echte ‘Gouden Eeuw’ beleefd, mede dankzij de inbreng van de voor de Spanjaarden gevluchte inwijkelingen uit het Zuiden. Het Noorden ontwikkelde zich tot een belangrijke Europese natie, die werd beheerst door de protestantse handelsburgerij van Holland en Zeeland.

Het waren de Europese mogendheden die in de ‘Acht Artikelen van Londen’, ook bekend als het Protocol van Londen van 21 juni 1814 (en later bevestigd door het Congres van Wenen), de voorwaarden van de hereniging bepaalden. Zo legden de mogendheden in artikel 2 godsdienstvrijheid en de gelijke behandeling van alle godsdiensten op. Dat bracht Willem I al meteen op ramkoers met een deel van het episcopaat in het Zuiden, dat hoopte op een herstel van de privileges van de katholieke kerk zoals onder het ancien régime.

De nieuwe staat beschikte evenwel ook over een groot potentieel. Economisch vulden de beide landsdelen elkaar aan: het Noorden kon zich verder toeleggen op de handel en de zeevaart, terwijl het Zuiden de industrie en de landbouw voor zijn rekening kon nemen. De Hollandse koloniale bezittingen vormden een gemeenschappelijke afzetmarkt. Met Antwerpen, dat niet langer onder een blokkade had te lijden, kreeg het land er een grote haven bij. Amsterdam vormde een belangrijk Europees financieel centrum. Willem I koos voor een gecentraliseerde staat, waarbij de overheid een zeer actieve rol speelde om het land in een versneld tempo te moderniseren.

2. Een indrukwekkende lijst van realisaties

Wanneer de figuur van Willem I wordt besproken, ligt de focus vaak op de moeilijke politieke omstandigheden en de protesten ten aanzien van de Nederlandse koning in 1830.

Daarbij komen de realisaties in de periode 1815-1830 bewust of onbewust in de schaduw te staan. De lijst van de verwezenlijkingen tijdens de vijftien jaar dat het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden bestond, is echter ronduit indrukwekkend:

– inzake infrastructuurwerken

Van 1819 tot 1825 werd het Noord-Hollands Kanaal gegraven. In dezelfde periode werd het Canal du Centre voltooid, zodat de kolenschepen van de Borinage de Schelde konden bereiken. Tussen 1822 en 1826 werd de Zuid-Willemsvaart door Noord-Brabant gegraven. Tussen 1825 en 1827 werd het kanaal Gent-Terneuzen gerealiseerd, waardoor Gent verbonden werd met de zee. In 1828 werd begonnen met het uitgraven van de Gentse haven. In 1826 werd gestart met het graven van het kanaal tussen Brussel en Charleroi. De Sambre werd gekanaliseerd. Er werd voor 800 kilometer verharde wegen aangelegd: dat is vijf keer meer dan tijdens de 22 jaar van de Franse periode. In Gent deed de gasverlichting haar intrede. De aanleg van kanalen en wegen en de andere publieke werken zorgden niet alleen voor een uitstekend stelsel van verbindingen. Ze bezorgden ook werk en inkomsten aan duizenden arbeiders.

– inzake economisch beleid

Willem I was een atypische vorst. In tegenstelling tot de andere Europese monarchen van die tijd heeft hij vooral interesse en aanleg voor het economische en het financiële, terwijl hij weinig aandacht heeft voor de traditionele vorstelijke bezigheden zoals het militaire, de kunst, de jacht of allerlei liefdesaffaires. De Noord-Nederlandse historicus Kikkert omschrijft Willem als “een vorst die liever waardepapieren hoort ritselen dan zwaarden hoort kletteren, en die liever achter een schrijfbureau dan op een steigerend ros plaatsnam”. In Willem school een harde werker die graag van ’s morgens tot ’s avonds stukken door zijn handen liet gaan en het liefst alles persoonlijk regelde, organiseerde en controleerde.

De beginnende industrialisatie werd actief ondersteund door de invoering van papiergeld en de mogelijkheid om naamloze vennootschappen op te richten. Er werden nijverheidstentoonstellingen georganiseerd om de ondernemers aan te moedigen. De eerste tentoonstelling vond plaats in Gent in 1820. Willem I verstrekke toelagen aan verschillende uitvinders en ondernemers. Op initiatief van de koning werd op 13 december 1822 in Brussel de Algemene Nederlandse Maatschappij ter begunstiging van de Volkswijjt, of Société Générale des Pays-Bas pour favoriser l’industrie opgericht. Sommige van de voorbereidende vergaderingen vonden in het koninklijk paleis plaats. Willem zorgde ook voor bijna de helft van het startkapitaal. Die Société Générale gaf onder meer krediet aan Cockerill in Luik en Lieven Bauwens in Gent. Hij voerde ook het metrieke stelsel in en poogde de wijnbouw te doen herleven, die tijdens het Franse bewind bewust was vernietigd om de Franse wijnimport te versterken.

Om behoeftigen werk te verschaffen en gronden te ontginnen werd een Maatschappij van Weldadigheid opgericht. Zo ontstonden onder de regering van Willem I in Wortel een vrije weldadigheidskolonie in 1822 en een onvrije kolonie in Merksplas in 1825.

De industrialisatie had natuurlijk een schaduwzijde. De huisnijverheid op het platteland werd weggeconcentreerd. De arbeidsomstandigheden waren erg zwaar. Elke vorm van protest, staking of organisatie van arbeiders was verboden. Bovendien reageerde de markt erg grillig. Er moest niet zo heel veel fout lopen om de economie in een diepe crisis te laten wegzinken, wat dan weer kon leiden tot politieke onlusten. 1830 was zo een crisisjaar en een revolutiejaar in heel Europa. “Het was op het vlak van het algemeen welzijn zeker niet

het beroerdste anderhalve decennium van de 19e eeuw. De versnelling in de industrialisering ging natuurlijk met verarming gepaard. Maar dat proces was al aan de gang. Dat de kloof tussen arm en rijk ook niet kleiner werd, was een kenmerk van de hele 19e eeuw en die ontwikkeling deed zich niet alleen bij ons voor.”, onderstreept historicus Herman Balthazar.

Zelfs de Belgische geschiedschrijver Pirenne moest erkennen dat Willem op dat vlak een mooie erfenis achterliet, en dat het Zuiden meer baat uit de vereniging haalde dan het Noorden: “In den vooravond van de omwenteling van 1830, schijnt het wel, dat het koninkrijk der Nederlanden de welvarendste Staat van het Europeesch vasteland was, en die voorspoed komt tevoorschijn veel meer nog in zijn Belgisch, dan in zijn Hollandsch gedeelte. België heeft, zonder den minsten twijfel, in economisch opzicht, veel meer voordeel gehaald dan zijn nabuur uit de ‘versmelting’ welke hun door de Mogendheden was opgelegd.”.

De Pruisische gezant schreef in 1826 naar Berlijn dat koning Willem “zijn land rijk, gelukkig en bloeiend heeft gemaakt, en naar buiten toe onafhankelijk en gerespecteerd”.

– inzake taalbeleid

Op het einde van de Franse periode sprak het overgrote deel van de bevolking in de Vlaamse provincies hoofdzakelijk het lokale dialect. Het Frans werd beschouwd als de taal van het bestuur, van de vooruitgang, de diplomatie, de literatuur, de cultuur en de salons. De verfransing was het sterkst in de betere kringen in de steden, niet alleen in Brussel, maar bijvoorbeeld ook in Gent en in Maastricht. Onder impuls van minister C.F. van Maanen werd, na een lange overgangsperiode, vanaf 1 januari 1823 het Nederlands de enige taal die toegestaan was in openbare zaken, administratie en justitie. Dat gold voor de vier Vlaamse provincies en voor de arrondissementen Leuven en Brussel. In de Waalse provincies kon het Frans verder gebruikt worden. Na de Belgische onafhankelijkheid wordt de klok teruggedraaid. De erkenning van Vlaanderen als eentalig Nederlandstalig gebied komt er pas met de taalwetten van 1921 en 1932. Pas dan zullen de Vlamingen weer op het punt staan dat al honderd jaar eerder onder de regering van Willem I was bereikt.

– inzake onderwijs

In het Noorden bestond er sinds de 18e eeuw een netwerk van degelijke scholen. In het Zuiden ontbrak het aan een vaste organisatie, aan gevormde onderwijzers, aan behoorlijke schoollokalen, aan goede leerboeken en aan regelmatig schooltoezicht. Ook daar kwam onder impuls van Willem I verandering in. Tussen 1817 en 1828 werden er in het Zuiden 1146 schoollokalen gebouwd of vernieuwd. Het aantal leerlingen in de gemeentelijke scholen steeg in dezelfde periode met meer dan de helft. In 1818 werd er in Lier een normaalschool opgericht. De lycea uit de Franse periode werden vervangen door athenea. Het academisch onderwijs, dat in de Franse periode was vervangen door hogere beroepsscholen, werd weer uitgebouwd. Willem I besliste tot de heroprichting van de Leuvense universiteit en tot de stichting van nieuwe universiteiten in Gent en in Luik.

Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er na 1830 in Vlaanderen, maar ook in Wallonië, nog jarenlang een sterke orangistische beweging actief was, die ijverde voor een hereniging met het Noorden. Op 25 juli 1834 werd er zelfs een wet goedgekeurd die elk publiek uiten van een orangistische overtuiging verbood. De nieuwe Gemeentewet van 1836 voorzag in de benoeming van burgemeesters vanuit Brussel. Een van de bedoelingen was om een tegengewicht te vormen voor de orangistische meerderheden in sommige ste-

den, zoals Gent. Toch geraakten in verschillende gemeente- en provincieraden nog altijd orangisten verkozen. Het orangisme kreeg pas zijn doodsteek nadat koning Willem I zich in 1839 neerlegde bij het scheidingsverdrag. Alhoewel Willem I, net zoals ieder mens en elke historische figuur, ook zijn minder fraaie kanten had, was hij onmiskenbaar de drijvende kracht achter het koninkrijk en de hierboven beschreven ontwikkelingen. Een herdenking die opgebouwd wordt rond de figuur van Willem I, blikst terug op het beleid dat in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd gevoerd, en op de initiatieven die in zijn regeerperiode werden genomen.

3. Samenwerking met Nederland

Na de scheiding waren de verhouding tussen Nederland, België en Luxemburg erg wisselvallig. Verschillende voorstellen tot samenwerking kwamen niet van de grond. Het was wachten op de Benelux Douane-unie van 1944 voordat er sprake was van een formele samenwerking. Inmiddels is dat samenwerkingsverband in 2010 geëvolueerd tot de Benelux Unie, waarin de lidstaten samenwerken op het vlak van interne markt, duurzaamheid, en justitie en binnenlandse zaken. Maar vooral de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen heeft op vele terreinen verder vorm gekregen. Dat is onder meer gebeurd in de Nederlandse Taalunie, de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland en de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie. In talrijke domeinen vinden Nederland en Vlaanderen elkaar in een pragmatische samenwerking zoals gemeenschappelijke handelsmissies, de gezamenlijke promotie van onze havens of samenwerking op het vlak van innovatie en onderzoek.

4. Herdenking

In Nederland is in november 2013 de viering van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden van start gegaan, waarin de verworvenheden van 200 jaar onafhankelijkheid en van het democratische bestel centraal staan. Elders worden voorbereidingen getroffen om de 200e verjaardag van de slag bij Waterloo te herdenken of vormt dat de aanleiding voor Napoleonherdenkingen.

In 2015 zal het inderdaad 200 jaar geleden zijn dat Willem I na de definitieve verdrijving van Napoleon in 1815 zijn stempel begon te drukken op de economische en intellectuele ontwikkeling van onze gewesten; hij bleef dat gedurende 15 jaar doen. Die 200e verjaardag lijkt dan ook het ideale moment om vanuit de Vlaamse overheid een traject te ontwikkelen dat de betekenis van Willem I in herinnering brengt en honoreert.

Zowel in Vlaanderen als in Nederland hebben de eerste werk- of actiegroepen het levenslicht gezien die verschillende initiatieven willen voorbereiden ter gelegenheid van de herdenking van 200 jaar Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De ervaring met andere herdenkingsinitiatieven zoals die van 100 jaar Groote Oorlog maakt duidelijk dat dergelijke herdenkingen voldoende ruim en tijdig moeten kunnen worden voorbereid om ze op een gedragen manier tot stand te brengen. Dat gebeurt bij voorkeur in overleg met de ons omringende gewesten en landen, met provinciale en lokale overheden, en samen met een aantal partners zoals de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland.

Karim VAN OVERMEIRE

Ward KENNES

Sas VAN ROUVEROIJ

Luckas VAN DER TAELEN

Boudewijn BOUCKAERT

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- vaststellende dat:
 - 1° het in 2015 200 jaar geleden zal zijn dat Willem I koning werd van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden;
 - 2° de betekenis van de initiatieven van Willem I, voornamelijk op het vlak van infrastructuurwerken, economie, taalbeleid en onderwijs, tot nog toe onvoldoende naar waarde werd geschat;
- overwegende dat er objectief gezien heel wat van die initiatieven ook vandaag nog bijzonder relevant blijken te zijn;
- vraagt de Vlaamse Regering om:
 - 1° Nederland als een bevoorrechte partner te blijven beschouwen en verder in te zetten op diverse vormen van samenwerking;
 - 2° de kansen tot samenwerking die de Benelux Unie biedt, ten volle te benutten;
 - 3° het historisch onderzoek naar het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en de regeerperiode van Willem I te bevorderen en te ondersteunen;
 - 4° in overleg met zoveel mogelijk actoren en met respect voor de autonomie van eenieder na te gaan op welke manier de verwezenlijkingen van Willem I onder de aandacht kunnen worden gebracht en er een blijvende herinnering aan kan worden gehecht.

Karim VAN OVERMEIRE

Ward KENNES

Sas VAN ROUVEROIJ

Luckas VAN DER TAELEN

Boudewijn BOUCKAERT